

Dr. Roger Janssen o.s.c.

DE KRUISHEREN IN CONGO

De Missie van de Kruisheren
in Congo, 1969-2008

St. Agatha-Cuijk
2018

INHOUDSOPGAVE

WOORD VOORAF	5
INHOUDSOPGAVE	9
MISSIONARIS WORDEN IN HET BISDOM BONDO IN DE JAREN ZEVENTIG	17
Inleiding	17
In het bisdom Bondo gingen de wereldheren ervan uit dat de opvolger van Mgr. Creemers uit hun midden zou komen	18
De dominicaan Marcel-Emmanuel Mbikanye werd in 1970 bisschop van Bondo	26
Prior-provinciaal Simon Aerts bezocht Bondo in december 1970 tot maart 1971	31
De bisschopswijding van Marcel-Emmanuel Mbikanye	36
De nieuwe bisschop beseftte dat er nood was aan een krachtig beleid voor de afrikanisering van de kerk in Bondo... ..	37
... maar werd al vlug geconfronteerd met de problematische samenwerking tussen de diocesane priesters en de kruisheren	42
Het apostolaat van de kruisheren werd afgeremd in de jaren 1973 tot 1975 .	50
Door de Zaïrisering veranderde het werkterrein van de kruisheremissionarissen	57
In 1975 was er overleg nodig tussen de kruisheremissionarissen, hun nieuwe prior-provinciaal en de bisschop van Bondo	62
Geen betere werkomstandigheden in 1977	71
De kruisheren maakten een stand van zaken op in 1978, na de dood van Monseigneur Mbikanye	80
1979: "Cement is te krijgen in Lukala (op 2.000 km), maar er is geen papier voor zakken."	84
BIJLAGE 1:	93
Fragmenten uit de brief van Rik Wuyts aan de leerlingen van de Technische Afdeling van de school van de zusters van de Voorzienigheid in Diest, 10 februari 1978	

MISSIONARIS WORDEN IN ZAÏRE IN DE JAREN TACHTIG	97
Inleiding	97
Marcel Bam'ba Gongoa, de nieuwe bisschop van Bondo, streefde naar de afrikanisering van de Kerk	98
De kruisherren-missionarissen deden in de jaren 1981-1985 hun best om mee te bouwen aan de afrikanisering van de Kerk	99
"Een zieke kun je een aspirientje geven, maar tegen de goudkoorts hebben we niets..."	110
De kruisherren startten in augustus 1984 met een inplanting in het bisdom Butembo-Beni	113
Een summiere vergelijking tussen de missies van de kruisherren in Bondo en Butembo-Beni	127
Verslechtering van de leef- en werkomstandigheden in Bondo versus ontwikkelingsmogelijkheden voor het kloosterleven in Butembo-Beni, 1986-1993	131
 BIJLAGE 2:	154
Catechisten en onderwijzers in het bisdom Bondo in 1983	
 KRUISHEER WORDEN IN CONGO, 1994-2008	
Inleiding	157
DE REGIO ZAÏRE VAN 1993 TOT 1997.....	160
Ontwikkelingssamenwerking en inculturatie in de jaren 1993-1994	160
Visie op het religieuze leven in Afrika in de jaren 1995-1997	172
VAN REGIO 'MARTYRS DE BONDO' TOT PRO-PROVINCIE	
'MARTYRS DE BONDO', 1998-2008	180
Projectontwikkeling in samenwerking met de lokale bevolking	180
Op weg naar de pro-provincie 'Martyrs de Bondo'	190
Oprichting van de pro-provincie 'Martyrs de Bondo' in 2008	197
 BIJLAGE 3:	200
Guy Rigole getuigde over de situatie in Noord-Kivu in 1999	
BIJLAGE 4:	203
Peter Snijkers getuigde over de situatie in Mulo in 2000	
BIJLAGE 5:	204
Waar gaat het heen?, vroeg Jan Koopman zich af in 2007	
BIJLAGE 6:	205
Balans van de projecten in Congo tot en met 2008 (in dollars)	

BIJLAGE 7:	206
Reguliere Kanunniken van de Orde van het Heilig Kruis (OSC) - Provincie Zalige Theodorus van Celles Statuut Congofonds Kruisheren	
NAWOORD	207
BIBLIOGRAFIE	209
BIOGRAFIEËN	217
Kruisheren in Congo/Zaire, 1969-2008	217
Bonte, Patrick	218
Kahindo Kighoma, Jean-Marie	220
Kahindo Makuko, Baudouin	223
Kakule Katsambya, Claude-Jean de Dieu	224
Kakule Nzumbuko, Faustin	225
Kakule Tawitemwira, Albin	226
Kambale Bwirabwahali, Joseph	227
Kambale Kagheni, Sylvestre	229
Kambale Kivukiro, Onesphore	231
Kambale Malula, Gaston	233
Kambale Muhongya, François-Xavier	234
Kambale Musondolya Manzeleke, Erasme	235
Kambale Mwanamolo, Oscar	240
Kambale Sambya Zawadi, Jean-Marie	241
Kambale Sikulikumbya, Emmanuel	242
Kambale Sivahavwa, Jean-Baptiste	243
Kambere Ombeni, Augustin	245
Kasereka Kataliko, Augustin	246
Kasereka Kissonia, Moïse	247
Kasereka Majaribu, Emmanuel	248
Kasereka Pataya, Charles	249
Kasereka Takwa, Benoit	252
Katembo Lwanzo, Anselme	253
Katembo Maboko, Dieudonné	254
Katembo Ngazi Maha, Herbert	255
Katembo Tsongo, Vincent	257
Kavusa Bikira, Émile	260
Kavusa Mulyeka, Hubert	262

Koopman, Jan	263
Lufua Lufua, Maurice	266
Mandernach, Robert John	270
Martello, Ernest Neil	271
Mathe Musubao, Arnaud	274
Mbindule Katikiro, Ghislain	275
Mbusa Machozi, Olivier	276
Meyts, Emilius Joannes Wilhelmus	279
Muhindo Byanjiya, Benjamin	282
Muhindo Mwenge, Georges	283
Mulindwa Faz, Olivier	284
Mumbere Kayange, Remacle	285
Mununu Yuyu, Cyrille	286
Musuboa Kasebi, Odilon	287
Nzwamba Masomo, Bauris	288
Paluku Kolinzo, Dieudonné	289
Paluku Muhumira, Henri	292
Paluku Tsongo, Anselme	295
Rigole, Guy Luc	296
Rossi, Robert Joseph	298
Sirikivuya Mumbere-wa-hangi Ngesera, Aristide	302
Snijkers, Peter Jan René	305
Sprang, Lucianus	309
Stigter, Rob	311
Wagemans, Petrus Joannes Hubertus	314
Wuyts, Henricus Joannes	319

Kruisheren, ingetreden tussen september 2008 en september 2012

Baloki Wata, Olivier	323
Bikaka Nteba, Marc	323
Kakule Kizito, Jacques	323
Kakule Mukwami Kakandukya, Modeste	324
Kakule Mwangu, Emmanuel	324
Kakule Mwangaza, Jean Baptiste	324
Kambale Kamaliro, Jean Baptiste	325
Kambale Kanduvula, Hilaire	325
Kambale Kataka, Gilbert	325
Kambale Kisingo, Antoine	326
Kambale Mbasuvyaki, Baudouin	326

Kambale Mukoka, Jean-Marie Vianney	326
Kambale Mukosa, Augustin	327
Kambale Munduwandi, Philémon	327
Kambale Munyenyekevu, Amisi	327
Kambale Mutsuva, Germain	328
Kambale Siluhwere, Faustin	328
Kambasu Kamwira, Trudo	328
Kasereka Kanzombo, Charles Moïse	329
Kasereka Mwiraghulu, Gustave	329
Kasereka Syalumba, Jacques	329
Katembo Kalwahali, Frédéric	330
Katembo Matumaini, Faustin	330
Kumbana Nzimba, David	330
Lembusa Tumaini, Anselme	331
Madawa Siriwayo, Hubert de l'Hostie	331
Muhindo Kihanga Lwanzo, Augustin	331
Muhindo Mutsunga, Séraphin	332
Muhindo, Pascal Christian	332
Mumbere Kibwana, Aurélien	332
Mumbere Mbakaniaki, Tuzo	333
Mumbere Tsongo, Jean-Jacques	333
Ndekeninge Vahwere, Melchisédech	333
Tsongo Vyavene, Achilles Auguste	334
Wasingya Nguru, Patrick	334

Kruisheren, ingetreden vanaf 2013 en tijdelijk geprofest tot 2017

Kakule Kamate, Faustin	335
Kakule Kisyololo, Emmanuel	335
Kambale Linalyatumba, Fabrice	335
Kambala Lusenge, Ephrem	335
Kambale Maliyamukondo, Evariste	335
Kasereka Kungerwa, Clement	335
Kasereka Vivalya, Salama	335
Lundati Bruart, Yves	335
Mumbere Lusenge, Jean-Fiston	335
N'Sangi Ngoma, Frédéric	335
Paluku Madirisha, Jadot	336
Paluku Vahumwiti, Pascal	336
Paluku Vuseghesa, Germain	336

Uitgetreden kruisheren, 1986-2017

Bahati Baruti, Adeodatus	337
Gbenza Mukodolo, Justin	337
Kagheni Kambale, Floribert	337
Kakule Kasai, Justin	337
Kakule Masinda Kizito, Joseph	337
Kakule Matambo, Gérard	337
Kakule Mbogha, Guillaume	337
Kakule Syavuyirira Maelezo, Joachim	338
Kakule Tsongo, Faustin	338
Kakule Visighirwa, Olivier	338
Kakule Wangulukira, Eugène	338
Kalyana Tavahola, Jean-Pierre Jeannot	338
Kamate Musavuli, Gratien	338
Kambale Hanamali, Bienfait	338
Kambale Kibwana, Germain	339
Kambale Kahongya, Philippe	339
Kambale Kalengya, Roger	339
Kambale Katabey, Roger	339
Kambale Kitungu, Evariste	339
Kambale Mukandirwa, Jean Paul	339
Kambale Muhongya, Elisée	339
Kambale Mulimba, Déodat	339
Kambale Muninga, Jacques	339
Kambale Muyisa, Apollinaire	339
Kambale Mwambalangohe, Pascal	340
Kambale Mwambali, Jean-Pierre	340
Kambale Mwengesyalu, Rafiki	340
Kambale Sikuli, Léonard	340
Kambale Syayighosola, Aloïs	340
Kambale Vahamwiti, Patricien	340
Kambale Vengehania, Ferdinand	340
Kambere Kipirisi, Jean de Dieu	340
Kambere Sivavwirana, Alphonse	340
Kasereka Bayire, Laurent	341
Kasereka Kikamene Mufazili, Boniface	341
Kasereka Kombi, Richard	341
Kasereka Muhindo, Jean-Baptist	341
Kasereka Wambereki, Jean Fiston	341

Kashitu Kasongo, Justin	341
Kaswere Sikuhimbire, Faustin	341
Katembo Kaputsu, Angelus	341
Katembo Kavunga, Joël	341
Katembo Maombi, Jean-Baptiste	341
Katembo Virivusigha, Jean-Marie Vianney	342
Katende Kandu, Jean-Baptist	342
Katsuba Kinyali, Ladislav	342
Katungo Syatokaki, Jean-Paul	342
Kavusa Bairemundu, Trésor	342
Kavusa Vyalemene, Dalmon	342
Kibogaboga Musiwa, Remy	342
Kinzanza Sadisa Kuaku, Ernest	342
Kipala Kutomboka, Alain	342
Kizole Bekulemba, André	342
Kozalo, Jean-Marie Vianney	342
Lemba Atuhelusa, Serge	343
Lha Lesombi, Jean-Roger	343
Lingbanga Yenga, Marc	343
Masuta Mafuta, Ange	343
Mayamba Kwelwakala, Clovis	343
Mbanga, Augustin	343
Mbundu Ndengo, Fabrice	343
Mbusa Nengo, Salvin	343
Mirembe Kahindo, Emmanuel	343
Muhindo Kavote, Richard	343
Muhindo Kipopo, Saturnin	343
Muhindo Mayamoto, Rodrigue	343
Muhindo Wavo, Jean-Pierre	344
Mukombo Mukamba, Augustin	344
Mumbere Kisenzera, Evariste	344
Musala Kiangani, Léon	344
Musubao Varondy, Christian	344
Mutombo Kasongo, Israël	344
Mutombo Mbuya, Nérée	344
Muyadi Kabongo, Jules	344
Muyayalo Kisolu, Maurice	344
Mwaka Mbeleba, Jean-Roger	344
Mwendambali Kabuyaya, Herman	344

Ndasimwa Kavusa, Jean-Bosco	345
Ngbaka, Pascal	345
Ngala Kibwidi, Titus	345
Niati Nsasa, Guy-Roger	345
Olowa Lungudi, Jean-Paul	345
Paluku Yenga-Yenga, Godefroid	345
Rurahoze Bahati, Justin	345
Sangala Sinamali, Etienne	345
Sanika Ganayongo, Georges	346
Sindo Likanga, Michel	346
Syayipama Kambere, Jean-Roger	346
Tsana Mwaka, Joseph	346
Tsongo Mwami, Grégoire	346
Vake Kalumbiro, Emmanuel Melchior	346
Vundika Bazola, Benoît	346
INDEX VAN PERSONEN	347
INDEX VAN PLAATSNAMEN	357

WOORD VOORAF

Wij zijn toe aan de derde episode uit de missiegeschiedenis van de Kruisheren. Zoals bij het verschijnen van *De missie van de Kruisheren in West-Uel , 1920-1953* en *De missie van de Kruisheren in West-Uel , 1953-1969*, danken we van harte prior-provinciaal Peter Snijkers, die de stuwende kracht is achter de herwerking en uitbreiding van het in 2010 gepubliceerde boek *Met wortels tot in het water. De Kruisheren-missie in West-Uel  1920-1993* (St. Agatha-Cuijk, 2010, 283 p.). Eveneens zijn we onze confraters Mbusa Machozi Olivier en Huub Wagemans erkentelijk voor het aanleveren van illustraties en het kritisch nalezen van het manuscript.

In de negentiende eeuw en de eerste helft van de twintigste eeuw hebben westerse orden en congregaties in grote delen van de wereld de katholieke kerk geïntroduceerd met haar geloof en haar instituten, waaronder scholen en ziekenhuizen. Van meet af aan werd aangenomen dat de inspanning van de religieuzen in de tijd beperkt zou blijven. Zodra het geloof was gebracht en de kerk was geplant, zou de afbouw van het missioneringswerk een aanvang nemen. Toen echter de fase van de afbouw aanbrak, was dat niet zozeer omdat de taak was volbracht, maar wel omdat het aantal roepingen in het noordelijk halfrond fors terugliep en ook omdat de volkeren van de zogeheten Derde Wereld de westerse bevoogding niet langer verdroegen en zelfstandigheid opeisten voor de lokale kerken.

Het ideaal van de inheemse kerk bestond reeds na de Eerste Wereldoorlog. In de missie-encyclieken *Maximum Illud* (1919) en *Rerum Ecclesiae* (1926) werd gedacht aan de vorming van een inheemse clerus. Na de Tweede Wereldoorlog ging de Kerk een stap verder door ernaar te streven de missiekerken in een versneld tempo uit te laten groeien tot lokale kerkprovincies met bisdommen, bestuurd door inheemse bisschoppen, met eigen diocesane priesters en religieuzen en financieel gedragen door de lokale katholieke bevolking. Dit streven werd tijdens het Tweede Vaticaans Concilie bevestigd als een algemene richtlijn van kerkelijk beleid. De realisatie van de omvorming werd overgelaten aan de missionerende orden en congregaties. In de volgende decennia werd gegoocheld met termen als adaptatie, acculturatie, aanpassing en inculturatie. Van belang was het afbouwen van de westerse inbreng om te komen tot latinisering, afrikanisering, indonesianisering... van de Katholieke Kerk.

De westerse orden en congregaties zagen zich niettemin geplaagd voor grote problemen. Aan wie moesten zij hun werkzaamheden overdragen? Wat moesten zij precies overdragen? Konden zij met een gerust hart hun werkterreinen verlaten? Zouden er op de een of andere manier banden blijven bestaan met de voormalige missiegebieden?

In Congo poogden de kruisheren onder Mgr. Blessing om, in overeenstemming met *Rerum Ecclesiae*, een inheemse broedercongregatie, de *Congregatie van de Broeders van het Heilig Kruis*, te vormen. Deze poging mislukte, omwille van de celibaatsverplichting en het afzien van kinderen. De vrouwelijke congregatie *Les Filles de Marie*, werd onder leiding van de Zusters van Berlaar geplaagd, en functioneerde beter. De Zusters van Berlaar, de Ursulinen en de Zusters van het H. Graf lieten na verloop van tijd toe dat inlandse meisjes intraden. De Kruisheren werden wat betreft de aanname van inheemse jongeren lange tijd gehinderd door de richtlijnen van de *Propaganda Fide*: jongeren, die kozen voor het priesterschap, moesten opgeleid worden tot diocesane priesters. De onafhankelijkheid van Congo en enkele jaren later de rebellie van de simba's zetten de toekomst van het bisdom Bondo op losse schroeven. Konden de Kruisheren de dreigende ondergang afweren? Was het wel een goed signaal om na 1967 opnieuw te beginnen en daarna (versneld) af te bouwen? Hoe zou de samenwerking verlopen met de burgerlijke en militaire overheden, met de diocesane priesters en met de plaatselijke christenen? Welke afrikanisering van de kerk van Bondo behoorde tot de mogelijkheden? Wat moesten de kruisheren dan overdragen, buiten materiële bezittingen die tijdens de rebellie grotendeels verwoest en dus verloren waren gegaan? En wie zou het proces van afrikanisering begeleiden: de kruisheren of de diocesane priesters?

Verscheidene congregaties die zich specifiek op Afrika richtten, veranderden hun aannamebeleid vanaf 1983. Voortaan namen ze inheemse kandidaten aan, terwijl ze voorheen alleen diocesane priesters hadden opgeleid. Voor deze koerswijziging kunnen diverse redenen worden aangehaald. In 1975 riep paus Paulus VI in Kampala de Afrikanen op om zelf missionair te worden en in andere Afrikaanse landen actief te worden. Een andere reden was gelegen in het uitblijven van nieuwe roeping in de westerse landen, met als gevolg de angst dat de spiritualiteit, de ervaring en de idealen van de missionerende orden en congregaties niet lang meer zouden overleven, tenzij zij Afrikaanse leden zouden aanwerven. Daarbij speelde een rol dat de idealen en de spiritualiteit van de westerse missionarissen weinig weerklank vonden onder de door hen opgeleide Afrikaanse priesters, die te gemakkelijk kozen voor een devotioneel-sacramenteel kerkmodel. Verder was er het sociale patroon: terwijl de westerse missionarissen na het Tweede Vaticaans Concilie kozen om dichterbij het

volk te staan, bijvoorbeeld door met de armen te werken in ontwikkelings-projecten, telde voor vele Afrikaanse priesters de sociale status van het priesterschap mee, zowel voor hen persoonlijk als voor hun families. Een grote bekommernis vormde tenslotte het financieel beheer. De inheemse kerken moesten financieel steeds meer op eigen benen staan en moesten bezuinigen. De verleiding was groot om eerst te bezuinigen op onderwijs en gezondheidszorg. Daarmee kwam in gevaar hetgeen de westerse missionarissen met veel moeite gedurende decennia hadden opgebouwd.¹

Voor de kruisheren startte vanaf het terugtreden van Mgr. Andreas Creemers een nieuw tijdperk. Vrij snel werden zij door de Zaïrisering met de neus op de feiten gedrukt. Er ontstond een overduidelijk verschil in hun omgaan met de gewone christenen, met de catechisten en met de diocesane priesters. In dit derde deel van de geschiedenis van de kruisheren in Congo wordt nader ingegaan op de verschillende spanningsvelden, die met het bovenstaande te maken hadden. Omwille van het recente karakter (lees: het onvoltooide verleden) zagen we ons evenwel genoodzaakt sommige thema's niet uit te diepen en bij sommige gebeurtenissen geen uitgebreide verklaring of toelichting aan te reiken. De missie van de kruisheren in Afrika bereikte haar derde fase: na gewerkt te hebben voor de Kerk en de mensen in een quasi Belgische context en later voor de christenen en de anders gelovigen in een Congolese omgeving, waren de kruisheren nu toe aan een bijdrage in Zaïre (later opnieuw Congo) samen met de inheemse mensen met het oog op de opbouw van de inheemse kerk en het uitrollen van een reeks idealen van het ontwikkelingswerk.

¹ We ontleenden deze gedachtegang aan V. Poels, *Doorgeven en loslaten. Nederlandse orden en congregaties en het proces van omvorming van missiekerken naar inheemse kerken*. in: J. van Vugt, J. Eijlt & M. Derks red., *Tempo doeloe, tempo sekarang. Het proces van indonesianisering in Nederlandse orden en congregaties*. Hilversum, 2004, pp. 138-156